PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 19 / KIVONATOS JEGYZET

Mikor lesz belőled „mi”?

Csoportközi viszonyok és társas identitás | 3 oldalas vizsgajegyzet

Nagy kérdés: hogyan alakítja a csoporttagság az önképet és mások megítélését, és milyen feltételek fokozhatják vagy mérsékelhetik a csoportközi konfliktust?

Történeti hely és alapfeltevések

A második világháború után az előítélet és a csoportközi konfliktus magyarázata központi kérdés. **Gordon Allport** 1954-es munkája rendszerezi az előítélet kutatását és a kontaktus lehetőségeit. **Muzafer Sherif** a csoportok céljainak és kölcsönös függésének szerepét vizsgálja.

Az 1970-es évektől **Henri Tajfel és John Turner** a kategorizációt, a társas összehasonlítást és az identitást emelik ki. A csoportközi viselkedés nem vezethető vissza pusztán egyéni ellenszenvre vagy „rossz személyiségre”. Az érdekviszonyok és az észlelt csoporthatárok egyaránt számítanak; a modellek részben eltérő kérdésekre válaszolnak.

FOGALOM	MIT JELENT?
Sztereotípia	Egy csoport tagjaira vonatkozó általánosított vélekedés; nem egy adott személy bizonyított jellemzése.
Előítélet	Csoporttagságon alapuló értékelő attitűd, jellemzően negatív érzelmi viszonyulással.
Diszkrimináció	Csoporttagság alapján történő eltérő bánásmód, például hátrányos döntés vagy kizárás.
Saját/külső csoport	Ingroup/outgroup: az adott helyzetben „mi”-ként és „ők”-ként észlelt kategóriák.

Sherif: realisztikus csoportkonfliktus

Az összeegyeztethetetlen célok és a szűkös javakért folyó versengés fokozhatják az ellenségességet. **Robbers Cave, 1954** (beszámoló: 1961): 22, egymást korábban nem ismerő, 11 éves fiú táborában előbb két csoportot alakítottak, majd versengő feladatokat és jutalmakat vezettek be.

Mérés: viselkedésmegfigyelés, csoportértékelések és barátválasztások. A versengéssel ellenségesség erősödött. A puszta közös programok nem oldották fel ezt; ismételt, csak együtt elérhető **fölérendelt célok** mellett javultak a kapcsolatok. Ilyen volt a vízellátási probléma közös megoldása.

Korlát: szűk, homogén minta, erős kutatói helyzetalakítás, kevés független csoport, megtévesztés és gyermekrésztvevők etikai kérdései. A javulás fokozatos volt. Nem bizonyítja, hogy minden konfliktus anyagi versengésből ered, vagy hogy egyetlen közös feladat biztosan kibékít mindenkit.

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 19 / KIVONATOS JEGYZET

Az érdekeken túl

Minimális csoportok, társas identitás és önkategorizáció

Tajfel és munkatársai (1971): minimális csoport

Eljárás: fiúk jelentéktelen szempontok alapján kialakítottnak bemutatott csoportokba kerültek, például pontbecslés vagy festménykedvelés szerint. Kódszámmal jelölt saját és külső csoporttagok között jutalompontokat osztottak; a döntéshozó saját magának nem oszthatott.

Mérés: elosztási mátrixokon hozott döntések; méltányosság, össznyereség és saját csoportot előnyben részesítő különbség. **Eredmény:** megjelent a saját csoport kedvezményezése, esetenként a két csoport közötti előny fontosabbnak bizonyult a nagyobb abszolút jutalomnál. Korábbi személyes ellenségeskedés vagy kiélezett erőforrás-konfliktus nem volt szükséges.

Mit nem mutat? Nem minden résztvevő választott mindig elfogultan. A feladat nem bizonyítja, hogy bármilyen címke szükségszerűen gyűlöletet vagy erőszakot okoz. A mesterséges elosztási döntést meg kell különböztetni a tartós társadalmi kirekesztéstől.

Tajfel és Turner: társasidentitás-elmélet

Társas identitás: az énkép csoporttagságból származó része, a tagság értékével és érzelmi jelentésével együtt. A releváns más csoportokkal való **társas összehasonlítás** hozzájárulhat a saját csoport pozitív megkülönböztetéséhez. Ez nem azonos azzal, hogy minden ember mindig fölényre vagy mások megalázására törekszik.

Kedvezőtlen csoporthelyzetben lehetséges **egyéni mobilitás** (átlépés), **társas kreativitás** (más összehasonlítási dimenzió vagy annak átértékelése) és **társas versengés** (a csoportok viszonyának megváltoztatása). A választásban számít a csoporthatár átjárhatósága, valamint a státuszrend észlelt legitimitása és stabilitása (áttekintés: Hornsey, 2008).

Turner és munkatársai (1987): önkategorizáció

A személy önmagát különböző szinteken határozhatja meg: egyéni sajátosságok, csoporttagság, tágabban emberi közösség. Hogy melyik kerül előtérbe, függ a kategória hozzáférhetőségétől és attól, mennyire illik az aktuális összehasonlítási helyzethez.

Prototípus: a csoport helyzetfüggően észlelt jellegzetes tulajdonságai és normái. **Deperszonalizáció:** önmagunkat inkább a csoport példányaként észleljük. Ez itt nem klinikai tünet, nem „személyiségvesztés”, és nem szükségszerű irracionalitás; együttműködést és normakövetést is szervezhet.

> **Saját példa: órán más véleményen vagy, mint az évfolyamtársad. Egy másik egyetemmel összehasonlítva mégis könnyen „mi, ugyanannak az egyetemnek a hallgatói” lesztek. A releváns csoporthatár változott, nem tűntek el az egyéni különbségek.**

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 19 / KIVONATOS JEGYZET

Mitől változhat a viszony?

Kontaktus, korlátok és vizsgapontok

Allport kontaktushipotézise: a találkozás előítélet-csökkentő hatását segíti az **egyenlő státusz a helyzetben, a közös cél, az együttműködés és az intézményi/tekintélyi támogatás**. A fizikai közelség önmagában nem elégséges magyarázat. A kedvezőtlen, hierarchiát megerősítő találkozás nem garantál javulást.

Bizonyíték és korlát: Pettigrew és Tropp (2006) 515 vizsgálat, 713 független mintája alapján összességében alacsonyabb előítélettel járó kontaktust talált. Az optimális feltételek segítik a hatást, de nem mereven szükséges feltételek. A korrelációs és kísérleti eredmények oksági ereje eltér. Paluck és munkatársai (2019) a randomizált, késleltetett utánmérést alkalmazó kutatások szűkebb körében fontos hiányokat és eltérő hatásokat mutattak ki: egy konkrét program tartós eredménye nem garantálható.

Mai jelentőség és kritika: szervezeti együttműködés, előítélet-csökkentés, kollektív cselekvés, vezetés. A laboratóriumi csoportok nem fedik le a történelmi, hatalmi és anyagi egyenlőtlenségeket. A kedvezőbb személyes viszony nem azonos a strukturális hátrány megszűnésével; az identitás nem csak konfliktus, hanem szolidaritás alapja is.

Négy tengely: általános: kategorizáció és összehasonlítás; személyiség: énkép és identifikáció; fejlődés: csoporttagság és normák elsajátítása; szociál: előítélet, konfliktus és együttműködés. **Térkép:** 16-17 (normák, befolyás) és 18 (sémák) → 19; kapcsolat: 20 (kognitív modellek), 30 (kultúra). Fogalmi kapcsolatok, nem egyenes leszármazási sor.

Ne keverd össze!

Sztereotípia ≠ előítélet ≠ diszkrimináció. Saját csoport kedvezményezése ≠ külső csoport gyűlölete. Minimális csoport ≠ realisztikus konfliktus. Kontaktus ≠ automatikus kibékülés. Társas identitás ≠ önkategorizáció teljes elmélete.

Vizsgán 30 másodpercben

Allport a kontaktus kedvező feltételeit, Sherif a versengő és közös célok hatását hangsúlyozza. Tajfel minimáliscsoport-vizsgálatai szerint korábbi konfliktus nélkül is kialakulhat sajátcsoport-kedvezményezés. A társasidentitás-elmélet a tagság énképbeli jelentőségét, Turner önkategorizációs elmélete az aktuális „mi” kialakulását magyarázza.

Szakirodalom

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice.* Addison-Wesley. Könyv és bibliográfiai adatok

Hornsey, M. J. (2008). Social identity theory and self-categorization theory: A historical review. *Social and Personality Psychology Compass, 2*(1), 204-222. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00066.x

Paluck, E. L., Green, S. A., & Green, D. P. (2019). The contact hypothesis re-evaluated. *Behavioural Public Policy, 3*(2), 129-158. https://doi.org/10.1017/bpp.2018.25

Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(5), 751-783. https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751

Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., & Sherif, C. W. (1961). *Intergroup conflict and cooperation: The Robbers Cave experiment.* University Book Exchange. Eredeti kutatási beszámoló

Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., & Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology, 1*(2), 149-178. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory.* Blackwell. Könyv és bibliográfiai adatok